

jezetek végén. A másik hiányosság abból adódik, hogy a szerző emlős, amiről nem tehet, de ez az adottság nem menti föl taxon-sovizmusát. Miklósi Ádám részletesen veti össze a kutya képességeit a farkassal, a csimpánzzal és az emberrel, ami alapján a naiv olvasó azt hiheti, hogy csak a kutyák tanulmányozása alapján tudhatja meg a tudomány, hogy az „állatoknak” van-e személyiségük vagy értelmes gondolatuk. Ez nincs így, mert évek óta tudjuk: a madarak okosabbak a kutyánál, valószínűleg az embernél is, de utóbbi lehetőséget korlátozott képességeink miatt nem igazán tudjuk felmérni. A bozótszajkónak van elméletóriája, epizodikus memórianyomokat tárol, és képes a gondolati időutazásra, azaz oda rejt táplálékot, ahol másnap hozzá tud férni, és olyan táplálékot rejt, ami másnap nem lesz számára elérhető – van mit tanulnunk tőle. A mi szarkánk felismeri magát a tükrőben, és legalább egy afrikai szürkepapagáj képes volt hétig számolni, sőt zéró-szerű fogalom is rejtezett piciny agyában.

Miért ne lenne személyisége a kutyának, ha a suszterbogárnak is van, sőt, tizenhat éves Wartburgomat is el tudtam helyezni a népszerű személyiségmodell ötdimenziós terében? Ugyanígy, a kutya szelidségének fogalmát valóban nehéz meghatározni, de tudjuk, hogy japán fűrjeket könnyű szelidségre selektálni, sőt Miklósi Ádám hal korából emlékezhetne arra is, hogy a Csányi-laborban voltak vad és szelid paradicsomhal törzsek, és a különbség néhány génnel volt magyarázható. Érthető, hogy a könyv terjedelmi és az olvasó befogadási korlátai miatt a szerző a kutyára és közeli rokonaira koncentrált, ám a kutyáról is többet tudnánk meg, ha nagyobb térben láttatná.

Minden valamirevaló etológusnak volt kutyája Konrad Lorenztől Csányi Vilmosig.

A kutyaetológia mégis tiltott terület volt évtizedekig. Ennek egyik oka éppen az volt, hogy mivel mindenkinek van kutyája, vagy van valakije, akinek van kutyája, a kutyákról nyilván mindent tudunk, éppen úgy, mint a focirol, tehát nincs mit vizsgálni.

A tabu másik oka az volt, hogy az etológusokat a természetes viselkedés érdekli, amivel a kutya nem rendelkezhet, mert nem más, mint egy génmódosított farkas, tehát nagyon gyanús. Elsősorban Csányi Vilmosnak köszönhető, hogy a kutya tanulmányozható lény lett, és már a kezdeti vizsgálódások során kiderült, hogy a kutya viselkedéséről, gondolkodásmódjáról tudományos alapos-sággal szinte semmit sem tudunk. Miklósi Ádám és munkatársai vitték tovább a stafétát, és aki közelről ismeri a csapatot, tudhatja, hogy egy-egy szellemes közlemény háttérben évekig tartó, sok hallgatót fölemésztő robotolás rejlik. Megérti-e a kutya az ember jelzéséből, hogy két tál közül melyikben van a jutalomfalat? Egyszerű kérdés, a válaszhoz azonban kutyák százainak kellett mutatni kinyújtott karral, behajlított karral, mutatóujjal, lábbal, tekintettel, karral a kísérletvezető fejét eltakarva, bottal a kísérletvezetőt teljesen eltakarva és ez a vizsgált helyzeteknek csak töredéke. A szerző érdeme, hogy a verejtékes háttérmunkából éppen csak annyit mutat be, ami a megértéshez, vagy nemritkán a kételkedéshez szükséges, a részletek ellenőrizhetők a korrekt irodalmi hivatkozások alapján.

Kiknek érdemes elolvasni a könyvet? Mindenkinek, aki kutyával hivatásszerűen foglalkozik, a kiképzőtől az etológusig. A bőseges, mondhatni kimerítő irodalomjegyzék alapján a szakember minden állítást ellenőrizhet, minden kérdést alaposan körbejárhat.

Kiknek érdemes böngészni a könyvben? Mindenkinek, akit a kutya érdekel. Nem

szakemberek is olvashatják úgy, ahogy könyvet olvasni szokás, elejétől a végéig. Az egyes fejezetek azonban a bevezetőkkal önmagukban is érthetőek és érdekesek, tehát ha valaki elsősorban arra kíváncsi, hogy mitől válik egy kutya agresszívvé, vagy mit gondolhat, amikor ránk néz, vagy hogyan érzékeli a szagokat, vagy mire kell figyelni a szocializálás során, választ talál a fejezetcímek vagy a bőseges tárgymutató alapján. Etológusként nem tudom biztosan megítélni, hogy egy kívülről

Magyar tudomány a Kárpát-medencében

A Magyarország határain kívül eső magyar nemzetrészek tudományossága kiemelt fontosságú nemzetpolitikai kérdés. Bár a kijelentést alapigazságnak számít, nem árt idézni Vadkerty Katalin történést (Szlovákia), aki szerint: „a kisebbségi önismeret rendszeres alap kutatások nélkül fellegjárásá válhat.” A közösségi megmaradás megköveteli az önreflexiót és közösségi önvizsgálatot, mert csak ez teszi/teheti képessé az egyént és közösséget arra, hogy a folyamatosan jelentkező kihívásokra megfelelő módon reagáljon.

A kisebbségbe került nemzetrészek tudományos élete nem a magyarországi tudomány meghosszabbítása, kiterjesztése, kiegészítése – bár ezek a jegyek teljes mértékben nem tagadhatók –, hanem egy, a magyarországi léthelyzettől eltérő, a térségi politika folyamatai által külön pályára állított, a szétfejlődés tagadhatatlan jegyeit mutató helyi közösségek kérdésfelvetéseire és társadalmi dilemmáira adott/adandó sajátos válaszok együttese. Ez is alapigazság, mégis, a dilemmát az okozza, hogy ennek a tudományosságnak nincs igazi gazdája. A tudomány társadalmi hivatásából eredően napjainkban a kutatások első számú

mennyire ejtethet rabul ez a tudományos munka. Érzésem szerint Miklósi Ádám jól oldotta meg a legnehezebb feladatot: olyan könyvet írt, amely egyszerre jelent megbízható forrást a kutató számára és izgalmas kalandot az átlagolvasónak. (*Miklósi Ádám: A kutya viselkedése, evolúciója és kogníciója. Bp., Typotex, 2010, 253 p.*)

Kabai Péter

egyetemi docens, Szent István Egyetem
Állatorvos-tudományi Kar Ökológiai Tanszék

támogatója az állam. Az állam felelőssége értelmezhető a területi elv alapján – ennek értelmében a területén élők teljességére terjeszti ki tudományszervezői tevékenységét. Csakhogy Közép-Kelet-Európában az állam többnyire nemzeti feladatokat értelmez ott is, ahol a politikai nemzetbe a többség mellett kisebbségi etnikai közösségek is tartoznak, és ez a szemlélet a kisebbségi tudományosságot nem tekinti külön támogatandó területnek. Például Romániában az első és egyetlen ki-mondottan kisebbségi tudományos intézet létrejöttére, a román kormány alá tartozó, kolozsvári székhelyű Kisebbségi Kutatóintézet megalakulására 2007-ig kellett várni (az intézetet létrehozó törvény és annak végrehajtása között hét év telt el). Roppant fontos-ságú stratégiai kérdéssel állunk tehát szemben, s ezért meglepő, hogy a kisebbségben élő közösségek tudományossága nem vitatéma: nincsenek elemző írások, a politika napi kérdéseire figyelő sajtó nem foglalkozik vele.

Ezért kell külön figyelemben részesíteni az MTA Magyar Tudományosság Külföldön Elnöki Bizottsága két friss kiadványát, a *Magyar–magyar interdiszciplináris kutatások, intézményi együttműködések lehetősége* című kötetet és az ennek mellékleteként megjelent *Programtervezetek* című összeállítást.

Remélhetően a kiadványokkal új korszak kezdődik a magyar–magyar tudományosság kérdéseinek elemzését, valamint a vonatkozó társadalmi stratégiák kidolgozását illetően. Ugyanis a kötet és a melléklet az ilyen típusú kiadványokkal szemben támasztható mindkét elvárásnak eleget tesz: a kisebbségi léthelyzetben élő magyar közösségek tudományosságáról körképet nyújt, és a tudománysszervezés és -értékelés alapvető kérdéseit illetően elemzéseket tartalmaz. Megjegyzendő, hogy teljesebb lett volna a szemle Horvátország, Szlovénia és Ausztria magyar tudományos műhelyeinek és ezek tevékenységének a bemutatásával, ugyanis a szerkesztő Erdély, Felvidék/Szlovákia, Vajdaság, Kárpátalja magyar tudományosságának szentelt külön fejezetet. A bemutatók nem azonos módszertani alapon készültek, miközben Erdély vonatkozásában az elemzés dominál, a többi régiók tudományosságát taglaló szövegek inkább leíróak. Igen érdekes és elég sok kérdést felvető körképet kapunk, mindenekelőtt a tudományos integráció lehetséges módzatait illetően.

Figyelemre méltó az Erdélyre vonatkozó elemzésekben (szerzők: Salat Levente és Bíró A. Zoltán) megjelenő világos szándék arra, hogy a tudományossággal kapcsolatos alapvető kérdésekről – a tudományosság „rendszeré”, intézményesültségi modellek, eredmények és ezek értékelése – elméleti igénnyel szóljanak. Miközben Salat Levente a kutatóhelyeket három kategóriába sorolja (állami, magán és civil szervezeti keret), Bíró A. Zoltán négy domináns modellt jelöl meg (egyéni/nem intézményes kutatás, nonprofit alapú tudományos műhelyek, egyetemi tanszékekhez kapcsolódó kutatóhelyek és állami/román intézményi keretben végzett tudományos tevékenység). Véleményem szerint a

besorolás kérdése alapvető, kihat a tudományos munka jellegére és az elvárható eredményeket is részben meghatározza, ezért erre külön reflektálok. És javasolok egy, a fentiek-től eltérő besorolási rendszert: az állami-központi és az önkormányzati-helyi intézmények között jelentős különbség létezik, főleg ha az etnikai kisebbség helyi többséget alkot. Ebben az esetben (Székelyföld) a helyhatósági fenntartású intézmények igenis a magyar tudományosság fontos műhelyei (lásd a Székely Nemzeti Múzeum és a Csíki Múzeum tevékenységét), tehát ezek különválasztása indokolt, ugyanis központi szinten a kisebbségi tudományosság támogatása elenyésző (a Román Akadémia kolozsvári és marosvásárhelyi intézeteiben a magyar kutatók aránya 5% alatti). Ugyanakkor a civil keretekkel kapcsolatosan fontos megjegyezni, hogy ezek kialakulása – főleg, amennyiben egyetemi tanszékek háttérintézményei – éppen az egyetemi tanszéki rendszer egyfajta bírálatait jelenti, mivel a társadalomtudományok területén bár létezik magyar nyelvű oktatás, nincsenek magyar tanszékek vagy autonóm tanszéki csoportok, a magyar irodalom- és nyelvtudományi tanszékek kivételével az oktatók kutatásaikat civil keretbe emelik át. Tehát a civil és az egyetemi kutatói világ szereplői jelentős mértékben ugyanazok. Kisebbségi körülmények között a tudományos teljesítmények minősítése az átlagosnál is komplexebb feladat, érdemes felfigyelni arra, hogy Salat tanulmányában hol egyszerűen kutatókról, hol kezdő kutatókról, máshol jelentősebb vagy kiemelkedő kutatókról szól – jelzéseként annak, hogy a besorolás többnyire szubjektív.

Ha nincs megfelelő többségi állami támogatás, kiemelkedő fontosságú kérdéssé válik a magyarországi tudományos élettel kialakítandó kapcsolat (integráció), és ennek

okán az MTA Magyar Tudományosság Külföldön Elnöki Bizottsága szerepe és felelőssége. A Bizottság elnöke, Görömbei András kötetnyitó elemzésében számba veszi a legfontosabb tényezőket, külön kitér a projektalapú támogatások kérdésére, miközben olyan fontos körülményre figyelmeztet, mint a kutatásokat illetően tapasztalható szétszórtság-szétaprózottság. Az MTA felelősségvállalása példaértékű, de felmerül a kérdés: mire elegendő a jelenlegi keret? Ki kell jelenteni, a mai keretek és főleg források aligha felelnek meg a Magyarország határain kívüli magyar közösségek tudományos tevékenységének helyi igények szerinti fenntartására, még kevésbé igényelt és elvárható fejlesztésére.

Ezért fontos a két kötet: elemzésként és problémakatalógusként jelzik, hogy alighanem több szinten kellene tárgyalni és egyeztetni (kormányok között, akadémiák között,

önkormányzati szinten, EU-s prioritások-ként), a kötetbe foglalt fontos számvetés eredményeit az egyes országok többségi tudományosságának felelőseivel közösen is elemezni kellene.

Bízunk abban, hogy a *Magyar–magyar interdiszciplináris kutatások, intézményi együttműködések lehetősége* című kötet és melléklete egy szükséges társadalmi párbeszédnek képezi alapját és indítékát. (Fedinec Csilla szerk.: *Magyar–magyar interdiszciplináris kutatások, intézményi együttműködések lehetősége*. Bp.: MTA Magyar Tudományosság Külföldön Elnöki Bizottsága, 2010, 222 p.; Programtervezetek. Melléklet a Magyar–magyar interdiszciplináris kutatások, intézményi együttműködések lehetősége kötethez. Bp.: MTA Magyar Tudományosság Külföldön Elnöki Bizottsága, 2010, 54 p.)

Bodó Barna

Sapientia EMTE, Kolozsvár

Egy újabb Dante-könyvről

Eredeti és kiérlelt Dante-interpretációval állt elő újabb könyvében Pál József, az ismert italianista és komparatista.

Előző, *Silány időből az örökkévalóba*. Az Isteni Színjáték *nyelvi és tipológiai szimbolizmus* (1997) című könyvében már láthatóan átgondolta a dantei főmű ikonológiáját, szimbólumainak hermeneutikáját, és kialakította alapkoncepcióját Dante egész életművével kapcsolatosan. Mostani könyve azonban ennél is tovább megy, némileg módosítja az általa korábban adott Dante-értelmezést is. Ezzel is jelentősen gazdagította az utóbbi időkben megélnéül hazai Dante-szakirodalmat.

A firenzei költő megítélését évszázadokon át az a *komplexitás* bonyolította és bonyolítja ma is, amely rá teljes mértékben jellemző. Az

életmű interpretációja elején ugyanis minden értelmezésnek azt kell tisztáznia, hogy a költőként ismert esszéista, teológus és filozófus Dante *egész opusában* hogyan jelenik meg a 13–14. században élt ember összetett koncepciója és a korszellem. Pál József erre tesz kísérletet könyvében és ezért nevezi művét maga is monográfiának. Előrebocsátjuk, hogy ennek a kitételnek a könyv sok vonatkozásban meg is felel. Mindjárt jeleznénk is, hogy más vonatkozásban további elmélyült munka vár még a szerzőre, de a magyar dantisztika más képviselőire is. Arról a formai, de egyúttal tartalmi kérdéstről van ugyanis szó, hogy milyen arányban kell szerepelnie a legközismertebb Dante-műnek, az *Isteni Színjátéknak* az értelmezésben (azon belül a *Paradicsomnak*) és milyenben a többi – talán nem kevésbé fontos – műnek, hogy csak *Az új életre*, a *Vendégségre* vagy az *Egyeduralomra*